

МАКРОПРУДЕНЦИАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕДОТВРЯВАНЕ НА AD-НОС СИТУАЦИИ И РИСКОВЕ ПРИ БАНКИРАНЕТО

Цветомира Георгиева Велева

Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

Катедра „Финанси и кредит“

e-mail: cvetomira.g@gmail.com

Резюме: Макропруденциалните политики са създадени, с цел да се управляват и минимализират рисковете във финансовите институции. Те биват оторизирани от Съвета за създаването на единен надзорен механизъм (ЕНМ). Европейската централна банка (ЕЦБ) има правомощията да преразглежда политиките и да поставя условия, те да бъдат променени с цел постигане на минимален риск и предотвратяване на рискови ситуации. На територията на Република България оторизираният надзорен орган е Българска народна банка (БНБ) и българската финансова система е част от списъка с обекти, които са под опеката на международната регулаторна рамка. Макропруденциалните политики са инструмент за предотвратяване на ad-hoc ситуации при банкирането, както и на всички рискове, които то носи със себе си, заедно с ползите си. Изследването има за цел да очертае положителния принос на макропруденциалните политики върху устойчивостта на банковия сектор. Тезата, върху която се акцентира, е, че вследствие на пандемията от COVID-19 се засилва необходимостта от прилагането на мерки с регулаторен, надзорен, паричен и фискален характер, чрез които банковият сектор своевременно да реагира срещу надигащата се криза.

Ключови думи: макропруденциални политики, рискови ситуации, банкиране.

JEL: 21.

MACROPRUDENTIAL POLICIES - A TOOL FOR PREVENTING AD-HOC SITUATIONS AND RISKS IN ONLINE BANKING

Tsvetomira Georgieva Veleva

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Department of Finance and Credit

e-mail: cvetomira.g@gmail.com

Abstract: Macroprudential policies are designed to manage and minimize risks in financial institutions. They are authorized by the Council for the creation of a single supervisory mechanism (SSM). The European Central Bank (ECB) has the power to review policies and set conditions for them to be changed in order to achieve minimum risk and prevent risky situations. On the territory of the Republic of Bulgaria, the authorized supervisory body is the Bulgarian National Bank (BNB) and the Bulgarian financial system is part of the list of objects that are under the care of the international regulatory framework. Macroprudential policies are a tool to prevent ad-hoc situations in banking, as well as all the risks it brings along with its benefits. The research aims to outline the positive contribution of macroprudential policies on the sustainability of the banking sector. The thesis, which is emphasized, is that, as a result of the COVID-19 pandemic, the need to implement measures of a regulatory, supervisory,

monetary and fiscal nature, through which the banking sector can promptly react to the emerging crisis, is increasing.

Keywords: macroprudential policies, risky situations, banking.

JEL: G21.

Въведение

Известно е, че рискът най-общо е степента, до която предварително определена цел може бъде реализирана или отклонена в условия на несигурност и променливост и при наличието на обективна невъзможност да се вземат предвид всички фактори, които влияят върху хода на даден процес или сценарий. Случайността на събитието и несигурността на потенциалните резултати от неговата реализация се свързват с наличието на алтернативни решения и подходи, с възможността за прогнозиране, а в някои случаи с необходимостта от изчисляване на вероятностите за осъществяване на един или повече резултати от събитието.

Управлението на рисковете е тема, която силно ангажира обществения интерес. Това с особена острота се отнася за сферата на финансите. В условията на икономическа нестабилност се поражда необходимостта да се търсят и прилагат всички възможни инструменти, които биха защитили устойчивостта на финансовия сектор. Това определя и **актуалността** на разглежданата проблематика.

Обект на настоящата статия е банковият сектор. **Предметът** на разработката е фокусиран върху макропруденциалните политики като инструмент за предотвратяване на ad-hoc ситуации и рискове в банковата дейност.

Тезата, върху която се акцентира, е, че вследствие на пандемията от COVID-19 се засилва необходимостта от прилагането на мерки с регулаторен, надзорен, паричен и фискален характер, чрез които банковият сектор своевременно да реагира срещу надигащата се криза. Това би осигурило необходимите условия, банките да продължат да работят в посока към подобряване на услугите си и улесняване на своите клиенти.

Изследването има за **цел** да очертае положителния принос на макропруденциалните политики върху устойчивостта на банковия сектор. За постигането така формулираната цел са поставени следните основни **задачи**:

1. Представяне на някои аспекти на макропруденциалната политика като регулаторен инструмент на финансовите институции;
2. Анализирание на ключовите предпоставки за ефективност на макропруденциалните политики в банковата сфера;
3. Очертаване на ролята на банковия надзор за реализиране на макропруденциалните политики.

Основните методи на изследване, които авторът използва, са методите на анализ и синтез, на индукция и дедукция, на сравнителен анализ и др.

1. Макропруденциалните политики като регулаторен инструмент на финансовите институции

Макропруденциалните политики са регулаторни/надзорни политики за финансовите институции. По същество пруденциалните политики са насочени към разумни практики и свеждане поемането на риск до минимум. Самата представка „макро“- показва връзката с общото (цялото), а не с отделното (частното). Следователно макропруденциалните политики са свързани по-скоро с цялата финансова система или значителни части от нея, отколкото с отделни финансови институции. Органите, които наблюдават финансовия сектор, се наричат макропруденциални органи. Те откриват рискове и слабости в системата. Макропруденциалните политики се въвеждат, за да предотвратят превръщането на рисковете в системни, т.е. да засегнат цялата финансова система. Системните рискове могат да затруднят предоставянето на финансови продукти и услуги до степен, която да се отрази негативно на цялата икономика. Пример за такъв ефект е кризата от 2007 г. Тази рецесия засегна икономиката на европейските държави и банките трябваше да бъдат подпомогнати.

За да може финансовата система да предоставя кредити и да насърчава устойчив икономически растеж, финансовата стабилност е необходима предпоставка. Изискването за пруденциален надзор на макроравнище, който намалява и предотвратява системния риск във финансовия сектор, беше ясно демонстрирано от финансовата криза. Настоящата цел е, пруденциалният надзор на макроравнище да се приближи една стъпка по-близо до оптималното му функциониране. За да може Европейския съюз да бъде устойчив на системни рискове, трябва да бъдат въведени солидна макропруденциална политическа рамка и микропруденциален надзор. Държавите – членки са задължени да създадат определен орган, който да отговаря за предприемане на подходящи действия за предотвратяване или намаляване на макропруденциалните рискове или системните рискове, които представляват опасност за финансовата стабилност на национално ниво. Основната цел на макропруденциалната политика е да поддържа стабилността на финансовата система като цяло. С други думи целта е, чрез повишаване на устойчивостта на икономиката и предотвратяване на системни рискове, да се гарантира дългосрочен принос на финансовия сектор за съответен икономическия растеж.

Макропруденциалните политики се осъществяват в три измерения: (Европейска централна банка, 2022)

- *времево* – предотвратяват натрупване на рискове в резултат на външни фактори;
- *междусекторно* – засилват устойчивостта на финансовия сектор;
- *структурно* – насърчават общосистемната перспектива на финансовото регулиране.

В периоди на кризи или предкризисни ситуации чрез макропруденциалните политики могат да бъдат налагани ограничения на дейностите на финансовите институции. Пример за такова ограничение е таван при отпускането на ипотечни кредити, което има за цел успокояване на жилищния пазар. Важен инструмент на макропруденциалните политики е антицикличният капиталов буфер (Наредба № 8 на БНБ, 2021). Чрез него се осъществява защита на банковия сектор от потенциални рискове. Надзорният орган (в случая на България – централната банка) трябва да изисква и да следи за акумулирането на такъв буфер по време на възходящата фаза на икономическия цикъл, който да позволява на банките да поемат потенциални загуби в случай на настъпване на неблагоприятни шокове и нарастване размера на необслужваните кредити. Използването на натрупания буфер в периоди на финансов стрес може да спомогне за ограничаване на потенциалния спад в предлагането на кредити. По този начин се ограничава разпространението на шока от банковата система към реалната икономика. Този ефект е свързан с действието на финансовия акселератор.

Цялата икономика попада под чадъра на финансите. Правителството, предприятията и домакинствата са трите основни икономически агента, между които парите се движат в икономиката. Бизнесът е активен както във финансовия, така и в реалния сектор. Банките, застрахователните компании и инвестиционните фондове имат отговорността да предлагат различни финансови услуги на икономическите агенти. Финансовите институции променят взаимодействията между тях, произвеждайки свежи парични потоци.

Ограниченият достъп до банков кредит на предприятията и домакинствата на фона на нарастващото търсене на заеми води до допълнително свиване на производството и потреблението, задълбочавайки ефекта от първоначалния шок. Глобалната финансова и икономическа криза е последният пример и доказателство за това ускорително действие. Изправени пред недостиг на капитал поради загуби, банките в много страни силно ограничиха предоставянето на кредити дори на платежоспособни кредитополучатели. Поради тези ограничения и липсата на достъп до финансови ресурси много компании трябваше да намалят значително производството. Резултатът от това е по-висока безработица и по-ниски доходи, което доведе до задълбочаване на рецесията. Недостатъчното натрупване на капиталови буфери във възходящата фаза на финансовия цикъл косвено води до спад в съвкупното търсене по време на низходящата фаза. Трудността при заемането на ресурси от страна на банките се отразява в последващи загуби и допълнително затягане на кредитните им стандарти. В някои страни се наложи из-

ползването на публични ресурси за преодоляване на банковата криза. Това води след себе си до значително нарастване на държавния дълг на тези страни, а финансовата криза прераства в дългова. Рязкото покачване на нивата на дълга се отрази в повишаването на дългосрочните лихвени проценти, което също имаше отрицателно въздействие върху икономическата активност. За да се ограничи предаването на такива сътресения от финансовата система към реалната икономика, антицикличните капиталови буфери са включени в набора от инструменти за макропруденциална политика. В България те са в съответствие с изискванията на Basel III (Basel III: Finalising post-crisis reforms, 2017). Положителен страничен ефект от добавянето на антициклични капиталови буфери към капиталовите изисквания на банките е възможността за ограничаване на тяхната кредитна експанзия по време на стопански подем, въпреки че това не е основната му цел. Целта на създаването на антицикличен капиталов буфер е да се повиши способността на банковата индустрия да устоява на неблагоприятни шокове по време на финансова нестабилност. Чрез понижаване на процикличните характеристики на банковата система (онези, които акцентират върху колебанията на бизнес цикъла) антицикличното капиталово регулиране може да помогне за стабилизиране на цялостната икономика. Банките изпитват капиталови загуби по време на рецесия, което понижава съотношението „капитал/активи“ (Вътев, Ж., 2017). В опит да повишат това капиталово съотношение те ограничават кредитирането. От своя страна това може да задълбочи рецесиите и да увеличи капиталовите загуби в банковата индустрия. Чрез понижаване на законоустановеното съотношение „капитал/активи“, антицикличната регулаторна политика облекчава част от напрежението върху банките по време на рецесия. Като използват антицикличния капиталов буфер, регулаторите могат да адаптират поведението си към натрупването или материализирането на рискове във финансовата система. Изисквайки от банките по-голям капиталов буфер за поемане на потенциални загуби се спомага за осигуряването на стабилно финансово посредничество, а оттук – подобряване на устойчивостта на банковата система. В крайна сметка всичко това се отразява положително върху размера на БВП. Добре капитализираните банки имат по-голяма подразбираща се способност да оцелеят в екстремни ситуации, а по-малък е шансът да намалят кредитирането във времена на стрес.

Засега има сравнително ограничен опит във връзка с прилагането на антицикличния капиталов буфер като нов макропруденциален инструмент. Международната нормативна уредба не предлага унифициран подход по отношение на моментите на активиране и изключване на буфера и определянето на конкретните му размери. Според някои макропруденциални органи антицикличният капиталов буфер се асоциира като инструмент, който трябва да се прилага единствено в много експанзивната част от паричния цикъл след наличието на индикации за натрупване на общи рискове. Алтернативните макропруденциални органи избират допълнителен консер-

вативен подход, където антицикличният капиталов буфер трябва вече да бъде активиран в рамките на първоначалния участък на натрупване на кръгови рискове или в рамките на неутралния участък. Комитетът по финансова политика към Централната банка на Англия е пример за прилагане на консервативен подход. Отправна точка на комисията при определянето на буфера е да потвърди, че индустрията е готова да се изправи пред ситуации на финансово напрежение, като същевременно не забранява предоставянето на важни кредити за икономиката. Във връзка с това Комитетът предвижда определянето на ненулева сума на антицикличния капиталов буфер, преди степента на риск в икономиката да се повиши. По-специално става дума за определянето му на ниво от 1% в даден момент, след като се прецени, че степента на риска не е нито незначителна, нито прекалено масивна. Консервативният подход позволява, размерът на антицикличния капиталов буфер да се увеличава постепенно с нарастване на рисковете. Подобен подход оказва ограничено въздействие върху величината на собствения банков капитал и би намалил възможността, буферът да окаже отрицателно въздействие върху реалната икономическа дейност. В съответствие с Европейския съвет за системен риск (ЕССР/2014/1), референтният индикатор, който трябва да се използва, когато се прави избор относно степента на антицикличния капиталов буфер, е отклонението на съотношението „кредити/БВП“ от дългосрочния му тренд. Важно е да се отбележи, че това отклонение трябва да функционира само като обща цел във връзка с вземането на решения за нивата на буфера. Жизненоважните вариации в наличността на информация в ЕС, както и големия набор от финансови системи, трябва да бъдат взети под внимание от избраните органи при оценяване степента на общия риск и определяне стойностите на буфера. Това позволява на Европейският съвет за системен риск известна свобода на преценка относно модалностите и променливите, които да се използват.

Глобално погледнато, политиките оценяват предимствата и недостатъците на потенциалните инструменти за ограничаване или напълно отстраняване на системните рискове в икономиката и в частност – във финансовата сфера.

За да се ограничат системните рискове и да се подпомогнат макропруденциалните политики, на Европейската централна банка (ЕЦБ) е възложено правото да изисква по-високи капиталови буфери, както и да налага по-строги ограничения и мерки. Правомощието е предложено и одобрено от Съвета за създаването на единен надзорен механизъм (ЕНМ). То е в сила от 2012 г. Основната цел на Европейския съвет за системен риск (ЕССР) е сътрудничество с ЕЦБ, надзорните органи, националните компетентни органи, част от ЕНМ, във връзка със следенето и изпълнението на макропруденциалните политики.

Макропруденциалните органи в Европейския съюз (ЕС) са:

- Европейската централна банка;

- Европейският съвет за системен риск;
- Определените на национално равнище органи – обикновено централните банки или финансовите надзорни органи на държавите – членки.

За да станат по-ефективни, макропруденциалните инструменти могат и трябва да бъдат регулярно одитирани, без да се забравя, това упражнение какви рискове носи след себе си, свързани с икономическата стабилност на държавата.

2. Ключови предпоставки за ефективност на макропруденциалните политики в банковата сфера

Подложена на натиск след силния отзвук от пандемията COVID-19, икономиката и в частност банковата сфера, се нуждаят от подкрепа. Според (Retail banker international, 2021) „Последните 12 месеца бяха предизвикателство за банковия сектор, тъй като банките трябваше да разработят нови решения и да се адаптират към промените, причинени от Covid-19. Някои от предизвикателствата, с които банките трябваше да се справят, включваха поддържане на дейността им, докато служителите работят от вкъщи, и справяне с нарастващите дейности за измами.“ В помощ на финансовите институции влизат препоръките на Европейския съюз. Нормативната уредба включва следните основни препоръки: (Официален вестник на Европейския съюз, 2013)

- Определяне на междинните цели на макропруденциалната политика;
- Избор на подходящи макропруденциални инструменти;
- Стратегия на политиката;
- Оценка на междинните цели и инструменти;
- Законодателство, свързано с единния пазар и със Съюза.

Що се отнася до междинните цели, те могат да имат разнороден характер, като например: ограничаване на кредитната експанзия на банките и техния рисков апетит; недопускане на прекомерна задлъжнялост; избягване на дисбаланси в падежната структура на балансовите позиции и лоша ликвидност на пазара; снижаване на риска от концентрации от различен тип; снижаване на моралния хазарт и т.н. За да се постигнат тези цели, на макропруденциалните органи се препоръчва да наблегнат на политика, обхващаща финансовата система на национално ниво. Междинните цели трябва да са насочени към опазването на нейната устойчивост, стремеж към икономически растеж и борба със системните рискове.

Междинните цели на макропруденциалната политика следва да служат като основа за реализация на основната ѝ цел, т.е. да допринасят за опазването на финансовата система, включително чрез укрепване на нейната

стабилност и ограничаване на натрупването на системен риск. По този начин устойчиво се гарантира съществуният принос на финансовия сектор за икономическия растеж на страната.

Установяването на междинни цели подобрява ефективността, отчетността и прозрачността на макропруденциалната политика и предлага финансова основа при подбора на съответни инструменти. За всяка междинна цел е необходим най-малко един ефективен инструмент (известно като "правилото на Тинберген"). В действителност може да е оправдано да се използват редица допълващи се инструменти. Например междинната цел ограничаване на кредитния растеж и кредитната експанзия кореспондира с такива инструменти като: повишаване величината на антицикличния капиталов буфер, а оттам и изискванията за капиталова адекватност на банките; поддържане на обоснован коефициент на ливъридж; търсенето на оптималност в съотношенията „стойност на кредита/стойност на обезпечението“ или „стойност на кредита/размер на дохода“ и т.н. Междинната цел избягване на несъответствия в падежната структура на балансовите позиции и лоша ликвидност на пазара може да бъде реализирана чрез такива инструменти на макропруденциалната политика като: промени в коефициента на ликвидно покритие (Liquidity Coverage Ratio), който регулира краткосрочната ликвидност на банките или коефициента на нетно стабилно финансиране (Net Stable Funding Ratio), регулиращ ликвидността в дългосрочен период; кредитно-депозитния коефициент (съотношението „кредити/депозити“) и др. Относно постигането на междинната цел снижаване на риска от концентрации като ефективен инструмент може да се приложи ограничаването на големите кредити, кредитите на свързани лица или вътрешните кредити. Пряко отношение към междинната цел снижаване на моралния хазарт има прилагането на по-високи капиталови изисквания към системно важните кредитни институции.

Ефективността намира израз в постигането на целите при възможно най-ниски разходи. Компромисът между стабилност и растеж е основен проблем, тъй като увеличаването на устойчивостта има цена. В резултат на това е за предпочитане да се избират инструменти, които насърчават дългосрочен растеж, намаляват системния риск и оказват въздействие върху други инструменти на политиката.

Обстоятелство, което трябва да се вземе предвид в това отношение, е как се използва координацията за предотвратяване на арбитраж, свързан с правилата – докато някои инструменти (например лимити на стойността на заема към обезпечението или съотношенията на дълга към дохода), са ефективни на ниво отделна държава, то други изискват прилагане поне на равнището на Съюза (например изисквания за марж на обезпечение и дисконтиране).

В допълнение към инструментите макропруденциалните органи следва да се включат в разработването и въвеждането на планове за възстановяване, оздравителни планове и схеми за гарантиране на депозитите, като се има

предвид въздействието им върху стабилното функциониране на финансовата система. Въпреки че някои от специфичните инструменти са разработени с оглед на банковия сектор, те могат да се прилагат и в други сфери.

Процесът по осъществяване на контрол в банковата сфера не включва с избор на съответни инструменти. За постигането на пълна ефективност е необходима постоянна координация между държавите – членки относно прилагането на съответните инструменти на макрониво. Идеята на макропруденциалните инструменти е насочена към позитивни резултати, но това не изключва в някои случаи и негативни такива. Във връзка с това трансграничните ефекти трябва да се ревизират регулярно от съответните органи, стремейки се към единство на пазара и неговото запазване. Като участници в процеса държавите – членки следва, регулярно да оценяват ефективността и ефикасността на наличните макропруденциални инструменти, чрез които осъществяват съответния контрол. Ако резултатите са неблагоприятни, то макропруденциалните органи следва да ги преразгледат и да бъдат обсъдени други възможни мерки. Отправна точка следва да бъде ефектът от прилагане на инструментите за справяне със системните рискове при ситуация на циклично или структурно изменение. Някои ситуации налагат създаване на рамка за нови инструменти.

Комисията на Европейския съвет за системен риск следва да бъде информирана с цел прозрачност и отчетност при оказване на контрол върху пряко отчитащите ѝ се звена. Под внимание трябва да се вземе предвид необходимостта от създаване на нов набор от макропруденциални инструменти, влияещи върху всички финансови системи и всички участници като посредници, продукти, пазари и структури. Предприетите механизми следва да гарантират ефективно взаимодействие между институциите на Съюза, а също така да осигурят гъвкавост на макрониво.

Макропруденциалните политики са създадени или се създават в повечето държави – членки на Европейския съюз. Неразделната част от този процес е и определянето на ефикасни и ефективни инструменти с цел осигуряване на правилна стратегическа посока чрез следване на етични правила на държавно равнище.

3. Относно ролята на банковия надзор

Финансовите институции, в частност банките, взаимодействат с многообразна и бързопроменяща се среда. Същевременно те функционират чрез прецизен синхрон във вътрешните си дейности с цел осигуряване на оптимална пропорционалност. Наблюдението на зависимостите е основна част от успешното функциониране и поддържане на многобройните връзки. Институциите, като част от ЕС, съблюдават включването на макропруден-

циалните инструменти в законодателството чрез макропруденциалните разпоредби и в други области извън банковата сфера.

Тук идва значимостта на банковия надзор като решаващ фактор за финансовата стабилност и неговата дейност относно регулирането чрез съответни регламенти, които са част от правната рамка. Българската народна банка (БНБ) играе ключова роля като надзорен орган върху кредитните институции с цел поддържане на стабилна банкова система, както и оказване на подкрепа и защита интересите на клиентите. Международната регулаторна рамка Basel III (Basel III: Finalising post-crisis reforms, 2017) е пряко приложима върху дейността на кредитните институции в държавите – членки, докато Директивата за капиталовите изисквания е транспонирана в законодателството. Регламентите от задължителен характер следва стриктно да се съблюдават и да се осъществява контрол в страните от Европейския съюз относно спазването им в тяхната цялост. Този контрол се извършва от различни институции, в т.ч. и от Европейския банков орган (ЕБО)¹. ЕБО следи за прилагането на висококачествени надзорни и регулаторни практики чрез издаване на препоръки и насоки.

За да осъществява банкова дейност, всяка кредитна институция, която оперира на територията на Република България, трябва да има лиценз, издаден от БНБ. За получаването на такъв лиценз банката и нейните акционери следва да отговарят на определени (Закон за кредитните институции, 2006) условия.

Дейността на кредитните институции се наблюдава въз основа на регулаторни доклади и проверки на място. Този мониторинг включва, от една страна, преглед на финансовото им състояние, а от друга, съгласно (Наредба № 7 на БНБ, 2014) – управлението на рисковете, свързани с кредитирането и други дейности. Ключово значение имат поддържането на необходимите нива на качество на активите, на капиталовите буфери, както и на капиталовата адекватност.

Работата на надзора на микроиво е да гарантира, че всяка банка работи отговорно и разполага с достатъчно капитал и резерви, за да покрие рисковете, свързани с нейните операции. За предотвратяване и намаляване на системния риск, ограничаване на предаването и разпространението на негативните въздействия и гарантиране, че банковият сектор е устойчив двигател

---

¹ *Заб.:* Правилата, по които Европейската централна банка и националните надзорни органи осъществяват надзор върху банките, се определят от специално създаден орган, наречен Европейски банков орган. Той е част от Европейската система за финансов надзор. В нея се включват още Европейски орган за ценни книжа и пазари, Европейски орган за застраховане и пенсионно осигуряване, Европейски съвет за системен риск и Съвместен комитет на европейските надзорни органи и националните надзорни органи. Макропруденциален надзор над финансовата система на ЕС се упражнява от Европейския съвет за системен риск. Микропруденциалният надзор се извършва от Европейския банков орган, Европейския орган за ценни книжа и пазари и Европейския орган за застраховане и професионално пенсионно осигуряване. На микроиво трите органа работят в рамките на Съвместен комитет.

на икономическия растеж, се провеждат анализи и проучвания на процесите и тенденциите в индустрията като цяло на макрониво. Публикуват се месечни обобщения на данните за банковата система и по групи банки, а тримесечни – за конкретни кредитни институции. От съществено значение е наличието на бюлетин, включващ най-актуалния анализ за състоянието на банковата система, който идентифицира основните тенденции, рискове и слабости. Финансови институции, които извършват дейности по чл. 3 от Закона за кредитните институции, са регистрирани и наблюдавани от БНБ. В центъра на банковия надзор са и спазването на други регулаторни изисквания и използването на добрите практики в работата на кредитните и финансовите институции.

Банковият надзор издава наредби и предписания за начина на работа на финансовите институции. Надзорният преглед се извършва дистанционно под формата на отчети, които се изискват регулярно или ad-hoc от банките. Примери за такива отчети са:

МПФ 1 – разглежда кредити, депозити по резиденти;

МПФ2 – разглежда качество на портфейла;

МПФ3 – разглежда миграция на кредити и проследява влошаващи се такива;

МПФ4 – разглежда само кредити, обезпечени с жилищни имоти.

Други форми на надзор са: дневна форма на ликвидност, оповестяване на касови транзакции (входящи и изходящи) два пъти дневно.

Макропруденциалните инструменти се използват отскоро, което затруднява провеждането на точни количествени анализи на тяхната ефикасност и ефективност. Имайки предвид (Божинов, 2016), че „Банковият риск като съвкупно понятие може да се отнесе към спекулативните рискове, доколкото той произтича и е обвързан с осъществяваната финансова дейност на банковата институция. Познаването и адекватното управление на този тип рискове е от изключителна важност, тъй като банковият сектор се явява сърцето на финансовия сектор и на икономиката като цяло, и всеки проблем в сектора има потенциал да се прехвърли върху останалите икономически субекти“. Затова във всеки един момент, освен дистанционен регулярен контрол, надзорният и контролиращ орган може да назначи ad-hoc проверка на място.

Регламентът за капиталовите изисквания (Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета, 2013) и Директивата за капиталовите изисквания (Директива 2013/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета, 2013), които служат като правна основа за инструментите, се очаква да дадат на банките и големите инвестиционни посредници гъвкавостта при калибрирането на някои от инструментите при определени обстоятелства. Ако имат солидна правна основа, инструменти извън Съюза могат да се прилагат на национално ниво. Липсата на специфични разпоредби на равнището на Съюза обаче не означава, че държавите – членки са напълно сво-

бодни да въвеждат вътрешни разпоредби, тъй като някои принципи на правото на Съюза (като забраната за налагане на ограничения върху свободното движение на капитали) могат да наложат национални дискреционни ограничения.

Европейското законодателство и Законът за кредитните институции изискват постигането на прозрачност на надзора. Това позволява да се направи сравнение на надзорните практики и разпоредби в рамките на Европейския съюз. Рамката за оповестяване, която улеснява сравнението на подходите, е предоставена от (Регламент за изпълнение (ЕС) № 680, 2014). Той определя техническите изисквания за прилагане по отношение на формата, структурата, съдържанието и графика на годишното публикуване на информация. Според (Христова, Ек.) „В динамично развиващата се криза с COVID-19, Базелският Комитет, Европейската Централна Банка (ЕЦБ) и Европейският Банков Орган (ЕБО) реагираха със серия от изявления и пояснения, като надграждаха своите указания в оперативен порядък. Още на 12 март 2020 г. ЕЦБ излезе със становище, че следва да се предприемат поредица от стъпки, за да могат банките да продължават да изпълняват ролята си във финансирането на реалната икономика, тъй като икономическите ефекти от коронавируса са очевидни и очакванията са, да бъдат съществени за много сектори. Регулаторните отговори за справяне с предизвикателствата на COVID-19 могат най-общо да се обобщят в четири направления: облекчение на капитала и ликвидността; гъвкавост при пруденциалното третиране; оперативни облекчения по отношение на надзора; избягване на процикличност при МСФО 9.

В свое решение от 3 декември 2021 г. Управителният съвет на БНБ, като отчита ролята на буфера за системен риск във връзка с макропруденциалния риск, установи неговия размер на 3% за всички банки в Република България (<https://www.bnb.bg>, н.д.).

Заключение

Пандемията от COVID-19, която засегна общественото здраве, социалния живот, личната неприкосновеност и растежа на националните икономики, е извънредна ситуация и безпрецедентен сценарий, който пряко рефлектира върху цялото общество. Тя засегна всички държави – членки на Европейския съюз и предизвика значителен икономически шок за целия континент. Комисията бързо реагира, като представи конкретни мерки за намаляване на социално-икономическите ефекти от пандемията, базирани на координирани действия на европейско ниво.

Във времена на стрес и криза банките започнаха да обсъждат, приемат и обявяват различни планове за подпомагане на своите клиенти – физически лица и фирми. За да се предотвратят потенциално неблагоприятни резултати

и сценарии в дългосрочен план, беше важно, тези действия да се предприемат веднага – още по време на кризата. От само себе си се разбира, че в момента това е непрекъснат процес поради динамичните, непредсказуеми и чести промени, които постоянно изискват преразглеждане и актуализиране на различни схеми в зависимост от конкретните обстоятелства.

На този фон макропруденциалните политики, като инструмент за предотвратяване на ad-hoc ситуации и рискове, доказаха своето положително влияние върху банкирането. За да окажат подкрепа на кредитните институции за справяне с кризата, без допълнително увреждане на тяхната стабилност, правителствата и централните банки направиха обхватни проучвания и приложиха редица антикризисни регулаторни мерки. Последните доказаха силата на макропруденциалните политики особено при високите равнища на рискови фактори, каквито съществуват в макроикономическата сфера и по-специално във финансовия сектор.

Използвани източници

- Божинов, Б. (2016). *Управление на рисковете в търговската банка*. Свищов: АИ "Ценов".
- Вътев, Ж. (2017). *Анализ на банковата дейност*. Свищов: АИ "Ценов".
- Директива 2013/36/ЕС на Европейския парламент и на Съвета. (26 юни 2013 г.). относно достъпа до осъществяването на дейност от кредитните институции и относно пруденциалния надзор върху кредитните институции и инвестиционните посредници.
- Европейска централна банка. (2022). Финансова стабилност и макропруденциална политика.
<https://www.ecb.europa.eu/ecb/tasks/stability/html/index.bg.html>.
- Закон за кредитните институции. (21 юли 2006 г.). *Държавен вестник*(59).
- Наредба № 7 на БНБ. (13 май 2014 г.). за организацията и управлението на рисковете в банките. *Държавен вестник*(40).
- Наредба № 8 на БНБ. (14 май 2021 г.). за капиталовите буфери, комбинираното изискване за буфер, ограниченията върху разпределенията и препоръката за допълнителен собствен капитал. *Държавен вестник*(40).
- Официален вестник на Европейския съюз. (04 April 2013 г.). *ПРЕПОРЪКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪВЕТ ЗА СИСТЕМЕН РИСК*. Извлечено от [https://eur-lex.europa.eu: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX:32013Y0615\(01\)](https://eur-lex.europa.eu: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/ALL/?uri=CELEX:32013Y0615(01))
- Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на Съвета. (26 юни 2013 г.). относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници.

Регламент за изпълнение (ЕС) № 680. (4 юни 2014 г.). за определяне на техническите стандарти за изпълнение по отношение на предоставянето на информация от институциите на надзорните органи.

Христова, Ек. (н.д.). *Регулациите за банките в новата COVID-19 реалност*. Извлечено от deloitte.com:

<https://www2.deloitte.com/bg/bg/pages/financial-services/articles/Banking-Regulations-in-COVID-19-Reality.html>

Basel III: Finalising post-crisis reforms. (2017). Basel Committee on Banking Supervision. BIS.

<https://www.bnb.bg>. (н.д.).

Retail banker international. (16 Април 2021 г.). Извлечено от www.retailbankerinternational.com:

<https://www.retailbankerinternational.com/comment/covid-19-has-increased-the-adoption-of-online-banking/>

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ

ГОДИШЕН

АЛМАНАХ

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XV, 2022

Книга 18

Том XV, 2022 г.
Книга 18

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

Том XV – 2022, книга 18

Студии и статии

АКАДЕМИЧНО ИЗДАТЕЛСТВО „ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Проф. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Милена Александрова – технически секретар

Съдържание

Студии

Анна Димитрова Димитрова
ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ – ИКОНОМИЧЕСКИ РАСТЕЖ И
ДЕТЕРМИНАНТИ НА ПРИВЛЕКАТЕЛНОСТТА: ЛИТЕРАТУРЕН ОБЗОР 5

Велизар Руменов Йорданов
ПРОУЧВАНЕ ПРОЕКТИРАНЕТО НА ДИСТРИБУЦИОННИ
КАНАЛИ ЗА ХРАНИТЕЛНИ СТОКИ:
КОНЦЕПТУАЛНО-МЕТОДОЛОГИЧНИ И ЕМПИРИЧНИ АСПЕКТИ 26

Галя Колева Монева
МЕНЮ ИНЖЕНЕРИНГ – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРИЛОЖЕНИЕ НА РЕВЕНЮ
МЕНИДЖМЪНТ В РЕСТОРАНТЪОРСКИЯ БИЗНЕС 52

Грета Иванова Иванова
ИНТЕГРИТЕТЪТ В ОРГАНИТЕ НА ИЗПЪЛНИТЕЛНАТА ВЛАСТ
В БЪЛГАРИЯ 75

Диман Христов Каранфилов
РИСКОВЕ ЗА ДЪРЖАВНИЯ БЮДЖЕТ ПРИ ПРИЛАГАНЕ
НА НУЛЕВА СТАВКА ПРИ ВОД МЕЖДУ БЪЛГАРСКИ
И РУМЪНСКИ ДРУЖЕСТВА 93

Изабела Филипова Йонкова
РЕЛАЦИЯ „ЕТИЧНА ИНФРАСТРУКТУРА – ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ“
В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР 115

Статии

Александра Георгиева Ангелова
ЕВРОПЕЙСКИ ПЛАНОВЕ И ПРОГРАМИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ
И ПРИОБЩАВАЩ РАСТЕЖ В РАЗВИВАЩИТЕ СЕ ИКОНОМИКИ 139

Александър Тихомиров Личев
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО ОТ ВЪЗРАЖДАНЕТО ДО СРЕДАТА НА 20 ВЕК –
ПРАКТИЧЕСКАТА ИНТЕРПРЕТАЦИЯ НА ЗАРАЖДАЩАТА СЕ
БЪЛГАРСКА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКА КУЛТУРА 153

Алексей Асенов Гудев
ПРОБЛЕМИ ПРИ ОБЛАГАНЕТО С ДДС НА ТУРИСТИЧЕСКИ
ДРУЖЕСТВА В ХИПОТЕЗА НА ФАЛИТ 167

Анатоли Филипов Велковски
МИТНИЧЕСКИЯТ СЪЮЗ И ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ – ДИНАМИКА И ТЕНДЕНЦИИ 177

Богомил Методиев Богомилов ЛИДЕРСТВО И ОРГАНИЗАЦИОННО РАЗВИТИЕ.....	191
Ваня Владимирова Галчева НАСОКИ ЗА ПОДОБРЯВАНЕ НА ФИНАНСОВИЯ МЕНИДЖМЪНТ НА ТЪРГОВСКИТЕ АВТОМОБИЛНИ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА В БЪЛГАРИЯ	201
Васил Пламенов Василев СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ, СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВРАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА ТРАНСПОРТНИ УСЛУГИ В БЪЛГАРИЯ	214
Гален Петров Русинов РОЛЯТА НА РЕГУЛАТОРНИТЕ РАМКИ НА ЕС ЗА ОГРАНИЧАВАНЕ НА ЕМИСИИТЕ ОТ ПАРНИКОВИ ГАЗОВЕ	226
Горян Благовестов Милев ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СИСТЕМИ: ПРЕДПОСТАВКИ, ЗАКОНОМЕРНОСТИ, КОНЦЕПЦИИ	235
Елена Росенова Костадинова ДЕМОГРАФСКА ОЦЕНКА НА ПРИДУНАВСКИТЕ ОБЩИНИ КАТО ФАКТОР ЗА ИНТЕГРИРАНО РАЗВИТИЕ	247
Живка Антонова Петрова ВЛИЯНИЕ НА ПАРАЛЕЛНИЯ ИЗНОС НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ ВЪРХУ ПАЗАРА НА ЛЕКАРСТВЕНИ ПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ.....	263
Иванка Стефанова Янкова СТАТИСТИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА УСТОЙЧИВОТО РАЗВИТИЕ – ПОЛИТИКИ, МЕТОДОЛОГИЯ, ИНДИКАТОРИ.....	278
Ивелин Симеонов Кичуков БОРСОВ АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ТУРИСТИЧЕСКИТЕ ДРУЖЕСТВА НА БЪЛГАРСКИЯ КАПИТАЛОВ ПАЗАР	294
Ивелина Йорданова Станева ESG СТРАТЕГИИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В БЪЛГАРСКИТЕ БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИ.....	307
Йордан Николаев Колев ИНТЕГРИРАН БАЗИРАН НА МЯСТОТО ПОДХОД – ОСНОВНИ СПЕЦИФИКИ И ПРИЛОЖЕНИЕ	322
Мирчо Радостинов Стоянов АНАТОМИЯ НА ФИНАНСОВИТЕ КРИЗИ: ОТ ГОЛЯМАТА ДЕПРЕСИЯ НАСАМ	335

Наталия Стоянчева Стоянова СТРАТЕГИЧЕСКИ ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕДРЕАЛИЗИРАНЕ ЦЕЛИТЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ В БИЗНЕС СЕКТОРА.....	345
Невена Руменова Ляскова-Великова РОЛЯ НА ИНОВАЦИИТЕ В ТУРИЗМА	359
Николай Василев Тодоров ЯПОНСКИ НОРМАТИВНИ РЕШЕНИЯ ЗА НАЛАГАНЕ МОДЕЛА НА КРЪГОВА ИКОНОМИКА	370
Петя Йорданова Тодорова ВЛИЯНИЕ НА КОНСТАТИРАНИ ОТ ПРИХОДНАТА АДМИНИСТРАЦИЯ НЕРЕАЛНИ ДОСТАВКИ ВЪРХУ ОБЛАГАНЕТО ПО РЕДА НА ЗКПО НА КРЕДИТНИТЕ ИНСТИТУЦИИ	384
Пламена Йорданова Колева СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА ДИНАМИКАТА НА ВХОДЯЩИЯ ТУРИЗЪМ В БЪЛГАРИЯ	396
Радка Иванова Василева ЛИКВИДАЦИОННИТЕ РАЗНОСКИ КАТО НЕДЕЛИМА ЧАСТ ОТ АНАЛИЗА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ПО ИМУЩЕСТВЕНО ЗАСТРАХОВАНЕ В БЪЛГАРИЯ.....	411
Радослав Радославов Хитов ФРАГМЕНТАРЕН АНАЛИЗ НА ПАЗАРА НА ПЕТРОЛ В СВЕТОВЕН МАЩАБ	427
Силвия Петрова Петранова ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕКТОР АКВАКУЛТУРИ – ЕДИН ОТ СЪЛЪБОВЕТЕ НА СТРАТЕГИЯТА ЗА „СИН РАСТЕЖ“	437
Снежана Веселинова Найденова ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯТ МОДЕЛ НА ОБУЧЕНИЕ КАТО ИНОВАТИВНА ПРАКТИКА В ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА – ПРОБЛЕМНИ ОБЛАСТИ, РЕЗУЛТАТИ И ЕФЕКТИ	452
Стелиян Богданов Стефанов ДАНЪЧНО-ОСИГУРИТЕЛНИ МОДЕЛИ В ЕС.....	469
Стефан Ангелов Пешов ПОЛЗИ ОТ ПОДОБРЯВАНЕ НА СЪБИРАЕМОСТТА ОТ ДАНЪЦИТЕ ВЪРХУ СДЕЛКИТЕ С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ В БЪЛГАРИЯ	481
Тодор Димитров Георгиев ФОТОВОЛТАИЧНИТЕ ЦЕНТРАЛИ В ЕНЕРГИЙНИЯ БАЛАНС НА БЪЛГАРИЯ – СЪСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВИ.....	491

Христо Симеонов Василев ПОДХОДИ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ НА СТРАТЕГИИ ЗА ИНТЕГРАЦИЯ НА БИЗНЕСА.....	502
Цветомира Георгиева Велева МАКРОПРУДЕНЦИАЛНИТЕ ПОЛИТИКИ – ИНСТРУМЕНТ ЗА ПРЕДОТВРАТЯВАНЕ НА AD-НОС СИТУАЦИИ И РИСКОВЕ ПРИ БАНКИРАНЕТО	515
Цондю Стойчев Цондев ВЛИЯНИЕ НА ПАНДЕМИЯТА COVID-19 ВЪРХУ ЦЕНИТЕ НА НЕДВИЖИМИТЕ ИМОТИ – ГЛОБАЛНИ СВИДЕТЕЛСТВА И НАЦИОНАЛНИ ОСОБЕНОСТИ	529
Шендоан Ремзи Халит РОЛЯТА НА ЛИДЕРСТВОТО В ПУБЛИЧНИЯ СЕКТОР.....	541

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XV – 2022, книга 18

Даден за печат на 18.12.2023 г., излязъл от печат 20.12.2023 г.
Поръчка № 18868; формат 16/70/100; тираж 60

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А